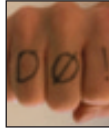

mål+mæle

**Dobbeltpotning,
træers køn,
Drømte mig ..., datid** samt andre
læserspørgsmål på side 2.

Er barsel vanedannende?
Se svaret side 10.

**Bornholmsk, Bornholmsk,
Bornholmsk!**
Portræt af en geografisk perifer dialekt
får du side 12.

**Sidste danske tango
i Argentina**
Vi lukker ballet for denne gang med en
gennemgang af den argentinadanske
grammatik. Se side 18.

Ord der truer
Om sproget som kriminelt magt-
middel Læs side 25.

Sprogviden
På side 32.

**Spørgsmål og svar
om sprog** 2

Barsel 10

Bornholmsk dialekt 12

**Danskargentinernes
særlige grammatik** 18

Vi ved hvor du bor ... 25

Sprogviden 32

Hvis Genesaret rimer
på wc-bræt så rimer
Møllehave på ølmave. Red.

Spørgsmål og svar om sprog

Denne brevkasse bringer spørgsmål og svar om sprog, men også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går du rundt og tænker på sproglige spørgsmål, så send et brev om dem til redaktionen. Vi vil svare på brevet hvis vi kan. Ellers kender vi nok nogen vi kan sætte til det. Send brevet til:

redaktion@malogmaele.dk

? Det kan ikke undervurderes

Jeg hørte i tv-avisen, at en knaldhætte brugte ordet *undervurdere* i betydningen »overvurdere«. Han talte om en eller anden, der ikke kunne »undervurderes«. Det var ment som en ros. Jeg har mødt det sludder i velanskrevne medier tidligere. Jeg synes det er en bjørnetjeneste, at man accepterer sådan noget. Hvordan får vi standset den semantiske steppebrand?

*Bekymret Jeronimus
Gorm Rasmussen,
Askeby*

! Det er en meget interessant observation, at der er noget sært ved formuleringer som:

(1) Forberedelse kan ikke undervurderes, når man tager på fisketur til Simons P&T. Jessica valgte

klogt at tage en trækvogn med til fangsten

(2) Teknologiens betydning kan ikke undervurderes og den rammer langt dybere ind i enhver virksomheds dagligdag end man måske forestiller sig

Da jeg først læste dit spørgsmål, tænkte jeg, at det nok bare måtte forklares med, at eksemplet stammer fra talesprog, og at det derfor var en tilfældig *performansfejl*, dvs. sådan noget vi alle kan komme ud for, fordi det i det mundtlige sprog går lidt hurtigt, og man derfor ikke har tid til at overvåge sin egen talestrøm, i modsætning til når man skriver. Modbegrebet er *kompetensfejl*, dvs. at man grundlæggende savner evnen til at forstå eller udføre en bestemt sproglig operation. Mange af os kender sikkert også det, at vi kommer til at sige det stik modsatte af, hvad vi mener. I hvert fald sker det jævnligt for mig selv, og jeg har også ofte hørt det hos andre.

Men mundtlighedsforklaringen måtte jeg hurtigt lægge på hylden, da jeg søgte på internettet. Her viste det sig nemlig, at den ulogiske, ja vi kan vel her for en gangs skyld med god ret sige *forkerte* eller forsludrede form, som du selv kalder det, faktisk ikke alene er aldeles udbredt i skrift-

sproget. Nej, den ser faktisk ud til at *overgå* den logiske form i hyppighed.

Det indtryk får man ganske vist ikke, når man søger i KorpusDK, som dog både er noget ældre og generelt også i højere grad end nettet består af tekster af såkaldte gode og sikre sprogbrugere, som sprogeliten plejer at omtale sig selv. Den forskel kunne netop være et udtryk for den omsigriben, som du billedligt beskriver som en »steppebrand«.

Forklaringen på fejlen er måske, at *ikke kunne overvurderes* er en både indirekte og negeret (benægtet) måde at formulere på, at noget er særdeles vigtigt. I andre sammenhænge, hvor noget formuleres indirekte (i retorikken kaldet *understatement* – eller *underdrivelse!*), er det ofte på den måde, at et negativt udtryk (fx *ringe, dårlig, kostforagter*) kombineres med en negation:

- (3) Det er slet ikke så ringe (= Det er faktisk ret godt)
- (4) Det var ikke dårligt (= Det var rigtig godt)
- (5) Jeg er ingen kostforagter (= Jeg kan lide mange ting)

Man kunne forestille sig, at *noget kan ikke undervurderes* (fejlagtigt) tolkes parallelt med sådanne konstruktioner, selv om resultatet her faktisk bliver noget vrøvl, for når man kan undervurdere noget, så er det jo netop, fordi det er relativt betydningsfuldt (i hvert fald mere end man vurderer det til), modsat når noget er ringe. Derfor er der ikke tale om, at minus gange minus giver plus, men

at plus gange minus giver minus. Derfor er og vil det blive ved med at være forkert at sige eller skrive:

- (6) Kig ud på eleverne så ofte som muligt, og kig dem i øjnene. Du viser, at du ser dem, og det kan ikke undervurderes

Jo, det kan det lige netop, men det kan altså ikke *overvurderes*.

KF

? Træers køn

Tak fordi I gir plads til hele spørgsmålet fra mig i det nye nummer her ... derfor undlader jeg nu at spørge jer om, hvorfor det hedder et træ, men *en bøg* etc.

Gorm Rasmussen,
Askeby

! Det nemme svar på dette rigtig gode spørgsmål er: Sådan er det bare. Tit er der ikke så meget at sige om et ords grammatiske køn udover at det oftest er nedarvet fra oldnordisk. Derfor er fx *træ* et intetkønsord ligesom oldnordisk *tré*, mens *bøg* og *ask* begge er fælleskønsord. I dansk er der sket det at gamle hankønsord og hunkønsord er faldet sammen i fælleskøn, så *bøg* og *ask* svarer til henholdsvis oldnordisk *bók* (hunkøn) og *askr* (hankøn).

Der er en overraskende stor mængde trænavne der var hunkøn i ældre dansk og tilsvarende i oldnordisk. I oldnordisk finder vi udover *bók* ›bøg‹ også fx *qsp* ›asp‹, *bjqrk* ›birk‹, *eik* ›eg‹ og mange flere. Det er også tilfældet i latin, hvor mange

trænavne som fx *fagus* ›bøg‹ og *malus* ›æbletræ‹ er hunkønsord, selvom de bøjes efter anden bøjningsklasse (nominativ på *-us*, genitiv på *-ī*), der ellers mest omfatter hankønsord.

En teori om træernes hunkøn bygger på en ide om at gamle indoeuropæiske hunkønsord kunne have en kollektiv betydning – og så kunne det være at man ofte snakkede ikke om et enkelt bøgetræ, men snarere om en gruppe træer, og det kunne afspejles i bøjningen. Den samme udvikling er sket igen i islandsk, hvor man bruger det kollektive *beyki*, dannet af *bók*, som betegnelse for ›bøg‹.

Seán D. Vrieland,
ph.d., postdoc på

Den Arnamagnæanske Samling,
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab,
Københavns Universitet

? Spotte

Er ordet *spotte* i betydningen ›håne‹ helt gledet ud af det danske sprog eller måske ligefrem ubrugeligt/forbudt? Tanken er ofte faldet mig ind, og helt grotesk ser det ud, når jeg i Kristeligt Dagblad kan læse overskriften »Præster skal lære at spotte selvmordstruede«. Kender journalisten overhovedet ordets gamle betydning?

Ivar Engel Jensen,
Hjørring

! Når et ord har mere end én betydning, kaldes det for polysemi. Det gælder fx ordet *is*, der har forskellige nuancer: ›væskes tilstand‹, ›overflade af pakket sne‹, ›dessert‹, ›ispind‹

m.m. Men det har trods alt fællesnævneren ›noget frosset‹, altså er det grundlæggende samme ord. Er der derimod tale om, at en identisk ordform repræsenterer flere, helt forskellige ord, taler man i stedet om homonymi. De to varianter af *spotte* er faktisk to helt distinkte ord, der tilfældigvis staves og bøjes ens på dansk: De står derfor under hvert sit opslag i *Den Danske Ordbog*. Man kan skelne mellem homonymer ved at hænge et højstillet ciffer efter dem.

Spotpris (af tysk *Spottpreis*) skal dermed forstås i forbindelse med *spotte*¹, hvorimod *spotvare* bærer betydningen *spotte*².

Ordet *spotte*² i betydningen ›opdage‹ er ikke så gammelt i dansk; det kom ind i sproget fra engelsk i starten af 1970'erne. At det siden er blevet hyppigere, er der næppe tvivl om. Det er i hvert fald tydeligt, at *spotte*¹ i modsætning hertil dukker meget sjældent op i moderne tekster, når man søger på tilfældige hjemmesider på internettet.

Man kan overveje, om *spotte*² overhovedet udfylder et betydningsmæssigt hul i dansk. I den kontekst, du nævner, kunne der tilsyneladende lige så godt have stået synonymerne *opdage*, *lægge mærke til* eller *få øje på* m.m. Attraktionen ved *spotte*² ligger derfor måske snarere i dets engelske ophav og dets uformelle stil. Det er der nok nogle, der finder friskt. Alligevel er der en lille betydningsforskel: *spotte*² bruges, ser det ud til, navnlig om mere intenderet og analytisk skelnen mellem forskellige fæno-

mener, ikke mindst når det drejer sig om at udpege relevante blandt mindre eller ikke relevante eksemplarer af en kategori:

- (1a) »TEST: Kan du spotte falske nyheder på Facebook?« (modsat *sande nyheder*)
- (1b) »Lær at spotte og tackle stress« (modsat *ikke-stress*)
- (1c) »Dette firma påstår, at dets software kan spotte en fodboldstjerne« (modsat *middelmådig* spillere)

Derfor er følgende eksempler, som er frit konstruerede, og som passer på flere af synonymerne, mindre gode som illustration af *spotte*²'s funktion:

- (2a) ? »Columbus spottede Amerika« (jf. *opdage*)
- (2b) ? »Har du spottet, at der er kommet nye gardiner op?« (jf. *lægge mærke til*)
- (2c) ? »Jeg kunne ikke spotte jakken i børnehaven« (jf. *få øje på*)

NB: Jeg siger ikke, det er forkert; jeg vil bare mene, at det ikke er *centrale* eksempler på brugen af *spotte*².

M.a.o.: Der kunne godt se ud til at være et funktionsbehov for *spotte*² på dansk, der rækker ud over ren og skær anglicisme-smartness.

Vi kan kategorisk afvise, at *spotte*¹ skulle være blevet forbudt: Der er ikke tradition for sproglig censur i Danmark. Det er heller ikke blevet fuldstændig fortrængt af *spotte*². Men det er nok efterhånden blevet mere og mere specialiseret i retning af en religiøs betydning.

Det er klart, at det er morsomt, at de to forskellige ord begge principielt kan læses ind i samme tekst, og at det ældre af dem her netop trænger sig på, fordi det jo ofte bruges kirkeligt. Men de fleste læsere vil nok være solidariske med skribenten og forstå *spotte*, som det er ment. Jeg er i øvrigt næsten overbevist om, at ikke mindst en KD-journalist kender betydningen af *spotte*¹, uanset alder. Det fine ved sproget (og sprogbrugerne, altså os alle sammen) er, at både afsender og modtager i reglen sagtens kan håndtere både polysemi og homonymi, så disse fænomener faktisk sjældent får kommunikationen til at bryde sammen.

KF

? Udtale(r)n(e) af Europa

Tak til redaktion og forfattere af *Mål og Mæle*, som beriger min tilværelse.

Her er en sproglighed, jeg gerne ser belyst: *Europa* udtales af danskere på flere forskellige måder: ævropa, øvropa, øjropa og nu eropa. Kan I beskrive de forskellige udtalers tidsmæssige, aldersmæssige, sociale, mediemæssige og geografiske fordeling, gerne procentisk?

Med venlig hilsen

Jørgen Kampp

! Kære Jørgen,

Du har ret i at *Europa* er et ord med usædvanlig mange udtaler – og det er ikke noget nyt fænomen! En sproglære tilbage fra 1817 anfører således at hvis man stavede efter udtalen, ville man støde på former

som *Europa*, *Æuropa*, *Øvropa*, *Øiropa* – altså næsten samme liste som du opstiller (her citeret efter værket *Dansk Rigsmål*, § 88).

Det er almindeligt at bogstavet *e* har variabel udtale i optaktsstavelser – fx kan *elefant* og *telefon* høres både med *e-* og *æ-*lyd i den ubetonede første stavelse. Når *Europa* kan udtales både med *ew-* og *æw-* i første stavelse, er der altså tale om en mere generel udtalevariation.

Øw-udtalen kan være resultatet af assimilation fordi man runder læberne til den sidste del af diftongen (*w*-delen) allerede under den første del (*e/æ*-delen). Men der kan (igen ifølge oplysninger i *Dansk Rigsmål*) også være tale om indlån af tysk akademisk latinudtale allerede i middelalderens slutning.

Senere er man i tysk gået over til *øj*-udtalen som vi i Danmark især kender i udtalen af tyske navne som *Reumert*, *Neumann*, hvorimod *æw/øw* dominerer i latinske og græske fremmedord (som *Europa* hører til). *øj*-udtalerne har gennem århundreder (da tysk havde stærkere indflydelse på dansk end i dag) været almindelige sideformer, men er sjældne i dag. Ud over i tyske navne har de dog vundet hævd i fx *prøjser*, *sigøjner* (med tilpasset stavemåde) og i enkelte andre ord, fx *reumatisme* – hvor man muligvis har villet undgå at sige *røv-matisme*!

Historisk er altså formentlig *ew-/æw*-udtalen den ældste, men den har tidligt fået selskab af *øw-* og senere af *øj-* (der er næsten væk

igen). Det er svært at sætte procenter på, men i *Den Store Danske Udtaleordbog* fra 1991 anføres *øw*-formen som standardudtalen, og det er formentlig stadig den mest udbredte. I samme ordbog er *ew*-udtalen markeret som lavkøbenhavnsk sociolekt, mens *øj*-udtalen slet ikke nævnes.

Den nyeste af de udtaler du nævner, er uden tvivl *Eropa*, som skyldes at sidste del af diftongen i første stavelse udelades. Dette er et almindeligt fænomen når man taler hurtigt, men i de yngre generationer er den slags reducerede udtaler ved at blive almindelige selv i tydelig udtale. Det fører til at ordet *neurologi* (som har samme vifte af udtalemuligheder som *Europa*) kan få udtalesammenfald med *neologi*.

Det kan bemærkes at møntfoden *euro* har yderligere en udtale, nemlig *juro*. Denne engelskprægede udtale har jeg heldigvis endnu ikke hørt anvendt i ordet *Europa*.

Holger Juul,
ph.d., lektor, Center for Læseforskning,
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab,
Københavns Universitet

? Datid

Jeg har læst at dannelsen af stærk eller svag datid, bortset fra nogle meget specielle tilfælde, ikke har noget med betydningen at gøre. Hvilke tilfælde er der tale om?

Lars Dannemand,
København

! På dansk og andre germanske sprog danner visse verber en såkaldt »stærk« datid med vokalændring i roden, fx *bære*: *bar*. Andre verber danner en »svag« datid uden vokalændring, men med en endelse *-(e)de* eller *-te*, fx *nære* og *lære*: *nærede* og *lærte*. I langt de fleste tilfælde er der ikke frit valg mellem den ene eller anden slags datid til et givet verbum. Vi siger normalt hverken *bærede*, *nar* eller *lar*.

Der findes en lille gruppe verber der kan danne begge slags datider, fx *nyse*: *nøs* eller *nyste*. Men der er oftest ikke nogen betydningsforskel her: Om du *nøs* eller *nyste*, gør ikke den store forskel, bare du sørgede for at holde dig for munden.

Der er dog et enkelt verbum der både kan bøjes stærkt og svagt, og som viser en betydningsforskel alt efter om man bruger den ene eller den anden form. Det er verbet *hænge*. Hvis noget bare *hænger*, kan det i datid hedde både *hang* og *hængte* uden betydningsforskel, som fx i *Jakken hang/hængte på knagen*. Men hvis man derimod *hænger noget*, kan man i datid kun bruge *hængte*, altså fx *Britta hængte jakken på knagen*. I det første tilfælde er der tale om intransitiv brug, hvor der ikke er noget direkte objekt for verbet, mens der i det andet tilfælde er tale om transitiv brug, med et direkte objekt for verbet (*jakken*).

Denne brug af datidsformerne af *hænge* er den der er anført i *Retskrivningsordbogen*. Men som i så mange andre tilfælde er den faktiske sprog-

brug varieret, og i denne eksklusive kreds vil jeg da gerne afsløre at det er helt naturligt for mig selv at bruge *hang* ligegyldigt hvor transitivt mit verbum er.

TO

? Lydmalende ord/børnesprog

Er en *babubil* altid en brandbil, eller kan den også være et hvilket som helst udrykningskøretøj, fx en ambulance eller et politikøretøj?

Og hvorfor siger man *øfgris*, *pip-fugl*, *vovhund*, *mæhlam*, *pruhest*, *fut-tog*; men ikke fx *gokhøne*, *nønbil*, *kykkelikyh-hane*, *mjavkat*, *bimklokke*, *bumkanon* og *bang-/doj-/pam-pistol*?

Birger Jensen,
Orehoved (Falster)

! Her kommer redaktionen til kort. Mon nogen af læserne kan hjælpe eller kender nogen, som kan?

! Drømte mig en drøm

Tillad mig en uddybning af Elisabeth Engberg-Pedersen gode svar vedr. *Det/Jeg lykkedes*.

Det er rigtigt, at *drøm* i *Drømde mig en drøm i nat* teoretisk kan være subjekt og dermed stå i nominativ. I så fald ser vi altså en slags pålydende betydning af, at »Drømmen drømmer mig«. Denne tolkning støttes af oldnordisk (= middelalderens norsk og islandsk), der faktisk har en sådan konstruktion: *Dreymdi mik draumr* (hvor *draumr* er subjekt) om »aktive«, varslende drømme. Dette ved siden af den langt almindeligere upersonlige (= subjektløse) konstruk-

tion, hvor både drømmen og drømmeren er objekter i akkusativ: *Dreymdi mik draum* »Noget drømte mig en drøm«.

Og lad mig lige nævne en morsom tredje oldnordisk mulighed: *Mik dreymdi Gudmundr biskup* »Jeg drømte om biskop G. (som er subjekt)«. Dvs. »Bispen viste sig for mig i drømme«. I den betydning håber jeg, at »jeg har drømt mangan skønhed«.

Men det er alligevel usandsynligt, at folkevisestumpen har ovennævnte subjekt-konstruktion: For det første var den sjælden i oldnordisk og er gået tabt i moderne islandsk, hvor det kun kan hedde *mig dreymdi draum* (med *draum* i akk.).

For det andet: Ingen gammeldanske belæg efter folkevisestumpen (der er nedskrevet ca. 1290, men kan være digtet lige fra 1100-t., hvor kædedans og sang kom til Norden) peger på nominativ i *drøm*. Både drømmen og drømmeren står i akkusativ (*mig/jer/ham drømmer* osv.) I to sene belæg fra 1488 hhv. 1505 har den moderne nominativ (*hun drømmer*) dog indsneget sig.

Og endelig for det tredje: Nominativs-*r* er jo tabt i visen (**drømær* > *drøm*), men dermed kan nominativ/ subjekt kun erkendes af den opvoksende ungdom, hvis der er et adjektiv (hvor *-r* tabes langt senere): **Drøm-dæ mik ondær drøm* (modsat ...*ondæn*... akk., som objekt). Men i betragtning af, hvor ofte man blot siger *drøm* fremfor *ond*, *dejlig*, ... *drøm*, tror jeg, at de små middelalderbørn har haft meget få muligheder

for at opfatte *drøm* i sådanne konstruktioner som nominativ. Dette så meget desto mere, som *drøm* i disse *drømme*-konstruktioner altid overvejende har stået på objektets normale plads, dvs. ikke i spidsen. Hvilket atter skyldes, at man trods ovennævnte subjekts-konstruktion mest har set *drømme* som noget skabt, ikke noget skabende.

Til sidst vil jeg lige nævne, at *pæl* (*um silki ok ærlík pæl*) betegner en slags fornemt klæde, og at *ærlík* er redundant (dobbeltkonfektholdigt), for dét betyder »fornem« (»ærefuld«). Kvinder har nu engang altid drømt mere om tøj end om brændevin.

Lars Brink,
professor i dansk sprog & litteratur,
Bagsværd

? Ærøfærgen

I Mål og Mæle 39:2 efterlyste vi læsere med kendskab til maritimt fagsprog, der kunne forklare skiltet på Ærøfærgen med teksten *Kun en tøm på spilknop – indtil linen er tot*. Og vi fik hurtigt disse ekspertsvar:

! Som gammel langfartsstyrmand af 1. grad er Ærøfærgens skilt fuldt forståeligt for mig.

Jeg kan godt forklare de svære ord, som står på skiltet, og jeg kan næsten garantere for, at det ikke er beregnet på passagerer. Dog kan jeg ikke udelukke det, da der jo er tale om Ærøfærgen, som må formodes at sejle med passagerer, der faktisk er

sømænd, og disse måske kan finde på at hjælpe til ...

Det er ikke så let at forklare uden at man kan demonstrere med anordningerne, end ikke med en tegning (da jeg ikke har de evner), men jeg prøver:

En tørn er en omgang (og ja nok det samme ord som turn). Man sætter linen på spilkoppen (ikke noget med *Kopf*, sandsynligvis kop, da den har facon som en sådan.) Man sætter den på med bare en tørn, og når så koppen drejer rundt kan man hive det slække (det løse) op på dækket. Man tager imod det, der kommer op, og kvajler det pænt op, så det er klar til brug igen, når man skal bruge det. Spilkoppen gør arbejdet, men man skal tage imod slækket. Hvis man vurderer, at man trækker for meget eller for hurtigt, kan man skranse på linen. I stedet for at tage imod og kvajle op, holder man altså igen, og så glider linen bare på koppen og trækker ikke. Hvis man formaster sig til at lave mere end en tørn bliver det sværere evt. umuligt at skranse, og så hiver man måske mere end ønsket og laver ravage. Når linen er tot (dvs. stram, sikkert i familie med *tight*) er arbejdet gjort, og så kan man sætte nogle flere tørner evt. med krydstørn, og så kan den blive stående der.

Alice Vilstrup,
Kastrup

! En hurtig hilsen:

En spilkop er en anordning med håndtag, som man lægger et tov e.l.

om for at kunne stramme det, fx et skøde på en lystbåd.

En tørn er en omgang, altså ganske rigtigt det samme som engelsk turn.

At hale noget tot (der udtales som i *Knold og Tot*) betyder at stramme det.

Altså: Kun et drej på spilkoppen, indtil linen er stram. Mange maritime udtryk stammer fra nederlandsk.

Ulla Weinreich

Side 9-etymologien:

Barsel

Dem der gruer lidt ved tanken om barslens bundløse café-latter i mødregruppen (M/K), kommer sproghistorien som så ofte før til undsætning. De kan nemlig berolige sig ved tanken om at ordet barsel går tilbage til gammelt dansk *barns-øl*.

Til lettelse for Sundhedsstyrelsen og skuffelse for mange *pre-teens* betyder denne sammensætning ikke ›øl til barnet‹, men derimod en fejring i forbindelse med en fødsel eller barnedåb. Brugen af *-øl* i betydningen ›gilde‹ kender de fleste nok fra *gravøllet* efter en begravelse, men det er langt fra det eneste tilfælde. På ældre dansk fejrede man blandt andet også *fæstensøl* (forlovelsesgilde) og *høstøl*. Begravelsesgilder gik under adskillige navne, såsom *arveøl*, *æresøl* og det særligt appetitlige *ligøl*, før *gravøl* (der sandsynligvis er lånt fra norsk) erstattede dem.

Tilbøjeligheden til at markere milepæle i livet med en bajer ses også i de andre germanske sprog. Parallelt med *barsel* finder vi arkaisk hollandsk *kinderbier* og dialektalt tysk *Kindelbier*, mens det engelske substantiv *bridal ›bryllup‹* (nu om dage oftest brugt attributivt, fx *bridal shower*, *bridal suite*) kommer af oldengelsk *brýde-alu* ›brudeøl‹.

Barnsøl udviklede sig til *barsel* og mistede derfor i modsætning til *grav-*

øl sin drikfældige konnotation. Det begyndte i stedet at blive brugt som synonym til *fødsel* (der urimeligt nok ikke går tilbage til et tidligere *føds-øl*). Denne betydning er stadig hyppig i dag: på *barselsgangen* finder man masser af *barselssenge*, *barselsveer* og *barslende* kvinder. Man kan måske finde en invitation til et *barselsgilde* (tydeligvis dannet i lemfældig omgang med etymologien) og eventuelt en overlæge der *barsler* med et indlæg til Politiken. Den langt hyppigste brug findes dog i *barselсорlov*, der i daglig tale ofte forkortes til *barsel*. Det må så være op til den enkelte at tage mødregruppen i stiv arm.

Louise Skydsbjerg Friis,
cand.mag. i Indoeuropæisk

Tegning: Hartmut Stockter.

Bornholmsk dialekt

– i historisk og geografisk belysning

Af Karen Margrethe Pedersen

Danmark inddeles normalt i tre overordnede dialektområder: Jylland, Øerne og Bornholm, med dialekterne jysk, øsmål og bornholmsk. Bornholm udgør således et dialektområde for sig, og den traditionelle bornholmske dialekt adskiller sig på mange måder fra de øvrige danske dialekter – og fra rigsdansk. Det kan forklares ved Bornholms særlige beliggenhed og historie.

Konservative træk

Der er mange bornholmske træk, der engang har eksisteret i ældre dansk, men som nu kun er bevaret i bornholmsk. De sprogforandringer, der har fundet sted i rigsmålet fra middelalderen til nyere tid, er kun i begrænset omfang blevet optaget i bornholmsk. Det kan skyldes, at kontakten mellem bornholmerne og andre danskere var begrænset i ældre tid på grund af Bornholms beliggenhed, og det kan skyldes, at man har haft en stærk lokal identitetsfølelse på Bornholm.

Træk fælles med skånsk/svensk

Der er træk, som bornholmsk har fælles med skånsk (og svensk), men som ikke findes i dansk. I ældre dansk dialektforskning regnede man ligefrem skånsk og bornholmsk som

ét dialektområde: østdansk. Nu regner man skånsk som en svensk dialekt. Men traditionelt skånsk og traditionelt bornholmsk hører begge til i et kontinuum mellem dansk og svensk. De har træk fælles med dansk, og de har træk fælles med svensk.

Der har formentlig altid været kontakt mellem skåninge og bornholmere. Svenskerne kunne komme til Bornholm som sæsonarbejdere (fx ved stenbruddene), eller de kunne komme som bofaste indvandrere (som *Pelle Erobrerens* far Lasse), idet en del svenskere udvandrede fra det sydlige Sverige til Danmark frem for Amerika. I 1901 var 6,3 % af befolkningen på Bornholm født i Sverige, og i de to nordligste byer, Allinge og Sandvig, var der på et tidspunkt så mange svenskere, at man efter sigende talte et blandingssprog: Allingesvensk eller sandvigsvensk.

Træk lånt fra nedertysk

Dansk optog en del lån fra nedertysk i hansetiden, dvs. i perioden 1350–1600, og det gælder også for bornholmsk. Hansekøbmændene havde gilder i flere bornholmske byer, og Bornholm var ligefrem forlenet til Lübeck-Hansaen i perioden 1525–1575.

Træk udviklet på Bornholm

Endelig findes der træk, der kan være udviklet lokalt, inden for dialekten.

I det følgende vil jeg præsentere nogle udvalgte bornholmske træk. Udtalen gengives i en meget grov lydskrift, der delvis er overtaget fra bornholmernes egen måde at skrive bornholmsk på. Følgende særtegn bruges:

- â = mørkt a, som i *blâ* ›blad‹
- nj = palatalt n som i *hunj* ›hund‹
- lj = palatalt l som i *hælj* ›held‹
- dj = palatalt d som i *djæss* ›gæs‹
- tj = palatalt t som i *tjóra* ›køre‹, *ittje* ›ikke‹
- z = stemt s som i *gåz* ›gås‹
- dobbelt konsonant = lang konsonant som i *æbble*

(De træk, som denne lille liste illustrerer, vil ikke blive kommenteret yderligere).

Nogle konservative træk

Her skal præsenteres nogle træk inden for genussystem, kasussystem og lydssystem, der er bevaret fra ældre dansk.

Genus

Bornholmsk har bevaret det olddanske (og endnu ældre) system med tre køn: maskulinum, femininum og neutrum. Genus er en egenskab ved substantiverne, men genus viser sig kun i bøjningsformerne af nogle af de ord, der er styret af substantiverne. Man kan ikke høre eller se på det rigsdanske ord *hus*, at det er neu-

trum, men det kan man på *et hus*, *et stort hus*, *huset*, *det hus*.

Der er andre dialekter end bornholmsk, der har bevaret trekønssystemet, men bornholmsk udmærker sig ved at have bevaret en særlig maskulinumsform af adjektiver og participier. Det hedder fx:

<u>maskulinum</u>	<u>femininum</u>
<i>inj</i> ›en‹	<i>en</i> ›en‹
<i>minnj</i> ›min‹	<i>min</i> ›min‹
<i>flâder</i> ›flad‹	<i>flâd</i> ›flad‹
<i>rester</i> ›rejt‹	<i>rest</i> ›rejt‹
<i>bjærad</i> ›bjerget‹	<i>bjærad</i> ›bjerget‹
<i>bonnjinj</i> ›bunden‹	<i>bonnjen</i> ›bunden‹

I det følgende lille tekstuddrag er de maskuline former understreget. De viser, at ordene *hammer*, *smed* og *kant* er maskuline. (Lebladet skulle hares, dvs. skærpes ved at man bankede æggen tynd med en hammer).

Å så hadde vi senn *inj* hammara såm va flâder å spesser ud te metten. Dænj kaltes alltid få hårahammar*inj*. Dænj måtte ønte brøgges te majjed anjed *inj* såm ded. Dænj konnje vi få te smedd*inj* å få lavader. ... Så sko vi bångka lije på kânt*inj* på æddjen så dænj ble tynn*jer*.

(Og så havde vi sådan en hammer som var flad og spids ud til midten. Den kaldtes altid for harehammeren. Den måtte ikke bruges til meget andet end som det. Den kunne vi få til smeden og få lavet. ... Så skulle vi banke lige på kanten på æggen så den blev tynd.)

Det er kun, når participiet bruges adjektivisk, at det bøjes i kasus (og numerus), ikke når det bruges verbalt. Efter *være* og *blive* er participiet altid adjektivisk i bornholmsk (som i svensk), fx:

dænj e bjæradær ›den er bjerget‹
(om rugen, der er maskulinum)

Efter *have* kan participiet være adjektivisk eller verbalt:

så hå vi dænj bjæradær ›så har vi den bjerget‹

så hå vi bjærad dænj ›så har vi bjerget den‹

Den første sætning betegner tilstand (rugen er bjerget), den anden betegner handling (bjerger rugen). Denne skelnen mellem *har den bjerget* og *har bjerget den* kendes også i jysk og ældre fynsk, men dér er participiet ikke bøjet i genus.

Kasus

I ældre dansk var prædikativ til subjektet (omsagnsled til grundled) i nominativ. Det hed fx *det er jeg* og *er det du*? Men allerede omkring 1500 dukkede det første belæg op på den moderne brug af oblik kasus (*det er mig*; *er det dig?*), og i 1700-tallet var oblik kasus almindelig i dansk skriftsprog. Men bornholmsk bevarede nominativen – ligesom svensk – og det hed *e'd du* ›er det du‹; *de e vi dær ska* ›det er vi, der skal‹.

I 1900-tallet trænger oblik kasus dog frem i bornholmsk – ved påvirkning fra rigsdansk – og det

hedder: (*hvem var det der...?*) – *de va maj*; *nå ded æ daj dær går å spøjer* ›nå det er dig der går og spøger‹.

a i bøjningsendelser

I de fleste nordiske sprog har man bevaret den gamle nordiske endelsesvokal *a*, jf. fx svensk *komma*, nynorsk *koma*, islandsk og færøsk *koma*. Men i dansk er *a* udviklet til *-e* eller *nul*. Kun bornholmsk har bevaret *a*. Det hedder fx *tima*, *timanj* ›time, timen‹, *jarta*, *jartad* ›hjerter, hjertet‹ – mens visse andre bøjningsklasser har *e*, fx *kånge*, *kånginj* ›konge, kongen‹, *æbble*, *æbbled* ›æble, æblet‹. Infinitiv ender på *-a* (fx *kåmma*, *drekka*, *svara*), og en enkelt bøjningsklasse har *a* i alle bøjningsformer, fx *svara*, *svarar*, *svarada*, *svarad*.

Endelses-*a* kan stadig høres i bornholmsk, men undertiden varierende med *e*, ved påvirkning fra rigsdansk. Og påvirkningen må have en vis alder, for allerede i 1930'erne klagede man i tidsskriftet *Borriñholmarinj* over, at *a* var på retur. I øvrigt er også skånsk blevet påvirket af dansk: Et lille sydvestligt hjørne af Skåne har (eller havde) ikke *a*-endelser, men gennemført *e*.

Udviklingen af det udlydende *-a* er et vigtigt dialektkriterium, der skiller de tre overordnede dialektområder fra hinanden:

bornh.:	<i>kåmma</i>
ømål:	<i>kåmme, kåmm</i>
jysk:	<i>kåmm</i>

Jysk har obligatorisk apokope (bortfald af *-e*), ømålene har fakultativ

apokope, mens bornholmsk har bevaret endelserne -a og -e.

Mange af de konservative træk i bornholmsk er træk, som også findes i skånsk/svensk. Det gælder bøjning af adjektivisk participium, nominativ i sætninger som *er det du*, og endelsesvokalen a. Formentlig er disse træk bevaret i bornholmsk på grund af kontakten til skånsk.

Nogle skånsk/svenske træk

I det følgende skal præsenteres nogle træk, der er fælles for bornholmsk og skånsk/svensk, men som aldrig har eksisteret i dansk.

Dobbelt bestemthed

Bornholmsk har substantiv i bestemt form efter ord som *den, denne, den her, denne her* og lignende. Det hedder fx *de swårta fåred* (det sorte fåret) med både adjektiv og substantiv i bestemt form, og tilsvarende *di swårte fåren* (de sorte fårene) – eller uden adjektiv: *dænj hårrinj* (den horren), *didærsens hårrana* (dedersens horrene), med det bornholmske ord *horra* (dreng).

Dobbelt bestemthed findes i svensk, norsk og færøsk, men efter lidt forskellige regler. Bornholmsk følger de skånske regler.

I svensk går dobbelt bestemthed tilbage til ældre fornsvensk (1225–1375), med tiltagende brug i yngre fornsvensk (1375–1526). I skånsk forekommer dobbelt bestemthed senest fra 1400-tallet, mens det er uvist, hvor gammel konstruktionen er i bornholmsk.

Følgende lille tekststykke kan vise brugen af dobbelt bestemthed:

Hanj (rakkeren) kãm te Swânika inj gång å skolle hanla. Å dænj gånginj fittj di jo djærna alti en snaps når di kãm inj te tjømanj å skolle hanla jo. Så kãm jo dænjdærsen rakkarinj åw – å så – va, di sjænje jo bâra i de samma glâzed te aljesammena jo.

(›Han kom til Svaneke engang og skulle handle. Og den gangen fik de jo gerne altid en snaps når de kom ind til købmanden og skulle handle. Så kom jo dendersen rakkeren óg – og så – hvad, de skænkte jo bare i det samme glasset til alle sammen jo.‹)

Tekststykket kan høres i sin helhed på dialekt.dk.

Udeladelse af ekspletivt pronomen

Ekspletivt pronomen kan i alle former for dansk fungere som korrelat for en relativsætning, fx *det er én jeg selv har bagt*; *det er nogle jeg selv har bagt*. Det forudsætter blot, at det ud fra konteksten eller situationen er klart, hvad *én* og *nogle* refererer til.

I bornholmsk kan man udelade det ekspletive pronomen efter *det er* og *det var*, fx: *hvor har du fået de kager fra?* – *det er [-] som jeg selv har bagt*; (redskabet en lynghøg) *det var [-] som de flåede af med* (dvs. slog lyngen af med).

Samme konstruktion findes i sydsvensk talesprog, inkl. skånsk, fx: *det är [-] som jag har haft länga*. Bornholmerne må have overtaget konstruktionen fra skåningene.

En lydudvikling

I mange danske dialekter er gl. *ugh* udviklet til *åw*. Ord som *rug*, *fugl*, *flue* har således samme vokal som ordene *skov*, *lov*, *oven*. Også bornholmsk har denne lydudvikling, men her er der sket en videre udvikling *åw* > *âw*, og det hedder fx *râww* ›rug‹, *flâwwa* ›flue‹, *skâww* ›skov‹. Udviklingen *åw* > *âw* findes også i det sydøstlige Skåne (men omfatter ikke ordene på gl. *ugh*, der ikke havde *åw*). Formentlig er det skånsk, der har påvirket bornholmsk og ikke omvendt.

Ordforråd

Ikke overraskende er der en del skånsk/svenske låneord i bornholmsk, fx *blixtra* ›lyne‹, *flissa* ›fnise‹, *långta* ›længes‹, *skymma* ›skumre‹, svensk *tallrik* ›tallerken‹ (skånsk *tal-lärk*), skånsk *kätta* ›hunkat‹ (svensk *katta*). Også ordet *hy* ›ansigtsfarve, teint‹ er fælles for svensk og bornholmsk. Ordet blev optaget som et godt nordisk ord i *Dansk Hjælpeordbog* (1875) til erstatning af fremmedord, men slog ikke an i dansk.

Et træk med baggrund i nedertysk

Bornholmsk har som alle former for dansk et stort antal nedertyske låneord, men deres vej ind i bornholmsk kan ikke bestemmes, og de skal ikke behandles her. Her skal det handle om en syntaktisk ejendommelighed.

Præposition med nul-infinitiv

Såvel i nordisk som i tysk er det

oprindelig en præposition, der fungerer som infinitivmærke.

	præp.	inf.-mærke
gl. dansk	<i>at</i>	<i>at</i>
yngre dansk	<i>ad</i>	<i>at</i> (udtalt <i>å</i>)
bornholmsk	<i>ad</i>	<i>ad</i> , <i>å</i>
højtysk	<i>zu</i>	<i>zu</i>
nedertysk	<i>to</i> , <i>te</i>	<i>to</i> , <i>te</i>

Højtysk *zu*, nedertysk *to*, *te* svarer til dansk *til*. Ved oversættelseslån af *to*, *te* kan man erstatte *at* med *til* som infinitivmærke: *det var tid at få lidt mad* > *det var tid til få lidt mad*; *et reb at hænge den i* > *et reb til hænge den i*.

Men da det også kan hedde *tid til at få lidt mad* og *et reb til at hænge den i*, kan man udlede den regel, at præpositionen *til* kan styre infinitiv med eller uden *at*. Og herefter kan man danne sætninger som *de måtte til spytte i bøssen*, hvor *til* ikke er infinitivmærke, men præposition, for her kan *til* ikke udskiftes med *at* (**de måtte at spytte i bøssen*). Ved analogi kan reglen derefter overføres til andre præpositioner.

Dette forløb kan tænkes at ligge bag bornholmske sætninger som fx: *de va tiden te [-] få lid mât; di måtte te [-] pe i bøssan*; og (i rigsdansk ortografi) *vi skulle sørge for [-] have en stige; han ville vente lidt med [-] køre; vi skulle passe på [-] ikke komme for nær*. Pladsen for infinitivmærke er markeret med [-]. Nul-infinitiven kan findes efter *til*, *med*, *for*, *om* og *på*, men er mest almindelig efter *til*.

Det er dog ikke givet, at forløbet

har fundet sted på Bornholm. For i ældre svensk, til midten af 1800-tallet, kan man finde den samme konstruktion. Også her er konstruktionen hyppigst med *till*, men *SAOB (Svenska Akademiens Ordbok)* anfører også citater med *med*, *på*, *i* og *emellan*.

Det er således uvist, om konstruktionen er dannet på Bornholm, ved påvirkning fra nedertysk, eller om den er kommet ind via svensk.

Bornholmsk intonation

Det mest særegne træk i bornholmsk er nok intonationen. Den er især karakteristisk ved, at en trykgruppe (en sekvens af en trykstærk og en eller flere tryksvage stavelser) har et stærkt faldende-stigende toneforløb, og endvidere ved, at de trykgrupper, der følger efter hinanden i en sætning, har tonale udsving til de samme lave og høje niveauer – dog således, at en ikke-spørgende sætning afsluttes med faldende tonehøjde.

Bornholmsk mellem dansk og svensk

Man hører undertiden ikke-bornholmere kalde bornholmsk dialekt for halvsvensk. Og det bekræftes tilsyneladende af denne artikel. For mange af de træk, der er nævnt her, er fælles for bornholmsk og skånsk/svensk. Men man skal huske, at det kun er bornholmske særtræk, der omtales her, og ikke alle de træk, som bornholmsk har fælles med dansk (rigsdansk eller andre danske dialekter). Her skal kun nævnes nogle få eksempler på danske træk i bornholmsk.

- (1) Verbalpartikler placeres forskelligt i svensk og dansk, jf. svensk *han tog av skorna*, men dansk *han tog skoene af*. Her følges bornholmsk med dansk, men skånsk med svensk.
- (2) Som formelt subjekt bruges *det* i svensk, men *der* i dansk, jf. svensk *det kom en cirkus till Lund*, men dansk *der kom et cirkus til Lund*. Her følges både bornholmsk og skånsk med dansk.
- (3) På svensk hedder det *han skyndar sig* og *de skyndar sig*, men i lidt ældre dansk talesprog (dialekter og bysprog, inkl. københavnsk) hed det *han skynder sig*, *de skynder dem* – og tilsvarende ved andre refleksive verber. Her følges ældre bornholmsk med dansk, mens nordskånsk følges med svensk, og sydskånsk har variation.

Halvt svensk er en overdrivelse. Bornholmsk er en dansk dialekt med en del skånsk/svenske træk. Og skånsk er en svensk dialekt med en del danske træk. Og hvis dansk og svensk ikke havde hver sit skriftsprog og tilhørte hver sin nationalstat, ville jeg sige, at dansk og svensk – og danske og svenske dialekter – var dialekter af samme sprog.

Karen Margrethe Pedersen,
lektor emeritus,
Center for Dialektforskning,
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab,
Københavns Universitet

Argentnadansk:

Danskargentinernes særlige grammatik

Af Jan Heegård Petersen, Karoline Kühl og Anna Sofie Hartling

Dette er tredje og foreløbigt sidste indlæg i *Mål og Mæle* om argentnadansk fra forskningsprojektet »Danske Stemmer i USA og Argentina«. Hvor første artikel præsenterede sprogsamfundet i Argentina og den nye, store database for argentnadansk, og den anden artikel beskrev ordforrådet, er der her fokus på grammatiske særtræk ved argentnadansk.

Ser man overordnet på sprogbru- gen i databasen over argentnadansk, får man det klare indtryk at sproget langt hen ad vejen er i overensstem- melse med rigsdansk om end med visse udtalepræg der kan kaldes dia- lektale – dem beskæftiger vi os ikke med i denne omgang. Nogle af de særtræk som vi ser nærmere på, kan tilskrives indflydelse fra spansk. For andre må vi i stedet ty til forklarin- ger der kan have at gøre med at der i det danskargentiniske samfund ikke har været de samme normerende og regulerende forhold som vi kender fra Danmark i form af skole, tv, radio, aviser m.m.

Vi begynder med bøjningssyste- met. Herefter følger en beskrivelse af nogle særlige måder at danne sæt- ninger på. Afslutningsvis gør vi os nogle tanker om argentnadanskens status som dansk dialekt.

Jeg søgede efter arbejde

Til trods for at udsagnsord på argen- tinadansk i det store og hele bøjes på samme måde som i danmarksdansk, kan man opleve at nogle talere bøjer udsagnsord på en uventet måde.

Dette sker typisk ved at udsagnsor- de ne gøres regelmæssige i datid: *og jeg søgede efter arbejde og vi brugede jo kun hvad jorden gav*. Dette rammer både verber der ellers bøjes med *-te*, og stærke verber. I stedet for *gik* og *lå* kan vi have så *gæde du på Den Danske Skole* og *der hvor Den Danske Skole liggede*. Spanske udsagnsord der indlånes i argentnadansk, bliver også bøjet med *-ede*, fx *molesterede* »generede« og *alquilerede* »lejede« (se *Mål og Mæle* 39:2). Også i førnutid kan nogle talere have en tendens til at foretrække en endelse frem for en anden, her *-et* frem for *-t*: *mange veninder fra mi generación har rejset i Danmark og og så har jeg siget farvel og tak*.

Det er nærliggende at forklare ten- densen til regelmæssighed ud fra hvad man kan kalde sproglig usikker- hed. Hvis man er i tvivl om hvordan et udsagnsord bøjes i datid, har man størst chance for at vælge rigtigt med *-ede*. Endelsen bruges ved størstede- len af de danske udsagnsord, og den er derfor den der først trænger sig på – hvis man er i tvivl.

Jeg kom ind om mandag

Også navneordene kan på argentina-dansk bøjes på en uventet måde, især når bestemthed indgår. Indimellem kan man støde på en svensk-lignende dobbelt bestemthed, fx *det var den eneste meningen*. Men især foretrækker mange talere den nøgne form efter forholdsord, hvor rigsdansk har bestemt form: *om fredag jeg var hjem med min mor, jeg kom ind om mandag, de gik på universitet og han kom til skade med knæ*. Bestemthed markeres tit med *den* eller *det* frem for med endelserne *-en* og *-et*, fx *det er så spændende for børnene for den julemand kommer, så får vi den ballade med forældrene og jeg skulle langt væk og på min hest for at komme hen til den lærerinde*. Dette er uden tvivl en konsekvens af forskellene mellem spansk og dansk mht. bestemthedsmarkering. Hvor dansk har efterhængt artikel, benytter spansk sig udelukkende af foranstillede kendeord eller påpegende stedord (*la, los, este, estos* m.fl.)

Vi er indbildsk, men optimistisk

Det er ikke ukendt at minoritetssprog mister bøjningsendelser når de er under intenst pres fra et dominerende sprog. Dette kan være på færde mht. bestemthed, som vi så ovenfor, men vi ser også andre tegn på det. Det er fx påfaldende så ofte adjektiver ikke bøjes når de er omsagnsled til grundled, fx *vi er indbildsk men vi er optimistisk* og *vi bliver for gammel til at stå foran de børn* (dvs. »under-

vise«). Og undertiden ser vi også tab af udsagnsordenes bøjningsendelser, fx *han skriv* »han skriver«, *hun lav* »hun lavede« og *de prøv* »de prøver«.

Fra rigsdansk ved vi at endelsen *-ere* i almindelig udtale kan tabe en stavelse; det er simpelthen for svært at bibeholde to ens a-lignende vokaler, *ahr-ahr*, de bliver derfor reduceret til én, *ahr*. Denne udvikling er nærmest helt gennemført i argentina-dansk; kun et fåtal af de i alt 120 talere i vores database udtaler endelsen *-ere* med to stavelser. Navneord der ender på *-er*, og som betegner personer, bliver således ikke bøjet i flertal. Ordformerne *dansker, argentinere, tysker, filosofiker* (dvs. »filosof(fer)«) kan betegne både en eller flere personer.

En estancia er nærmest en gods

Endnu et sted hvor vi ser tegn på en forandring som ikke kan skyldes påvirkning fra spansk, er tildelingen af grammatisk køn, altså om ord er fælleskøn (»n-ord«), eller intetkøn (»t-ord«). Eksempler er *en estancia det er nærmest en gods* og *jeg har været harmonikaspiller til den folkedanshold for femten-seksten år*. Det er dog ikke sådan at substantivernes køn markeres vilkårligt i argentina-dansk. Samlet set er det kun 5–6 % af alle måder at markere grammatisk køn på der ikke er som på rigsdansk.

Og så er afvigelserne systematiske. Det er nemlig meget sjældent at fælleskønsord får intetkønsmarkering; eksempler som *der tog jeg til at arbej-*

Grammatik er et svært emne at illustrere, så her er en tranquera, der leder ud til en markvej.

Foto:

Jan Heegård Petersen.

de ude på et cementfabrik og han er meget glad for det danske mad findes, men de er sjældne i forhold til fx og alle frugt kommer gennem den mark, hvor et intetkønsord markeres som var det fælleskøn. At fælleskøn er det foretrukne køn, ses også ved at alle spanske låneord i argentina-dansk markeres med fælleskøn: *en parilla* »en grillrestaurant«, *en tranquera* »et led«, *en academia* »et akademi« m.fl. Herudover er der meget få eksempler på at endelsen -en/-et afviger fra det rigsdanske kønssystem. Et sjældent modeksempel er fra en dramatisk fortælling om en ulykke: *vi væltede med vognen ned i flodet*. Og endelig ser vi flere afvigelser når der står et tillægsord mellem navneordet og stedordet eller artiklen: *det er min ældste barnebarn* og *jeg fik arbejde på en svensk skib*.

Vi skulle bo altid i Buenos Aires

Vi vender nu blikket mod ordstillingen. Her ser vi ofte afvigelser fra rigsdansk både hvad angår placeringen af billed og genstandsled, og hvad angår rækkefølgen mellem grundled og udsagnsled. I eksemplet fra overskriften, her lidt fyldigere, *han havde planlagt at vi skulle bo altid i Buenos Aires*, har vi tidsangivelsen *altid* før stedsangivelsen *i Buenos Aires* – på rigsdansk ville det have været omvendt. Argentinadansk har altså ingen etableret rækkefølge for tids- og stedsangivelser som vi ser det i rigsdansk, hvor stedsangivelser ofte står foran tidsangivelser, eller tidsangivelser står tidligere i sætningen (*vi skulle altid bo i ...*). På argentinadansk kan man også placere et billed foran et genstandsled, *jeg har spillet klassisk musik og har spillet også jazz*,

eller foran et omsagnsled til grundled, *nu vil han jo være også gymnastiklærer.*

Mønstrene her må skyldes indflydelse fra spansk syntaks, hvor der er en tendens til at placere tidsadverbialer før stedsadverbialer, dvs. det stik modsatte af i dansk. Dette er dog ikke en ufravigelig regel, og generelt er den spanske ledstilling noget mere variabel end den danske. Det er rimeligt at antage at det er de løsere syntaktiske regler fra spansk der udløser ledstillinger der stikker ud fra rigsdansk.

Derfor jeg rejste

I danmarksdansk sprogbrug har hovedsætninger der indledes af noget andet end subjektet, omvendt ordstilling, dvs. udsagnsled før grundled: *I går kom han hjem til mig.* Fænomenet kaldes »inversion«, og det er en fast grammatisk regel i dansk. Det er også det normale ledstillingsmønster i argentinadansk, men her har vi også eksempler som *den dag i dag vi bruger nogle ord mellem os selv når vi taler på spansk, som er danske ord* hvor rigsdansk ville have haft rækkefølgen *bruger vi* i stedet for. Det er en måde at lave sætninger på som man kender fra udlændinge der skal lære dansk, eller fra det såkaldte gadesprog (M&M 23:3). Men herudover er det ikke almindeligt i dansk.

Den uventede rækkefølge kommer ikke når som helst. Den er især til stede når vi har billed af forskellig slags først i sætningen, fx en tidsangivelse som i eksemplet ovenfor eller

en stedsangivelse som i *herovre det rent spanske eksisterer ikke sådan og derfra det er mere eller mindre det samme afstand dertil.* Ikke sjældent ser vi også den uventede ledstilling efter en sætning der angiver en betingelse, *hvis der var en københavner på besøg, de fattede ikke en skid, jo.* Oftest ser vi dog manglende inversion når vi har forbinderordene og så: *og så jeg lærte ham at kende, sådan rigtig kom i kontakt med ham og hun bliver besvimet, og så hun holder sig hjemme.*

Så de omfavner sig

Et andet grammatisk særtræk i argentinadansk vi skal se på, har formentlig rod i det lille spanske ord *se* som overføres til dansk *sig* og til udsagnsord med *-s*. *Sig* kan erstatte *hinanden* sådan at man i argentinadansk kan høre *så de omfavner sig* (spansk se *abrazan*) om to der krammer hinanden, og *den ligger der hvor de rører sig* (spansk se *tocan*) i beskrivelsen af en by der ligger lige hvor to provinser grænser op til hinanden. *Sig* kan også i kombination med et udsagnsord erstatte andre måder at udtrykke sig på, fx med hjælpeudsagnsordet *blive*, fx *blive brunet*, som man i rigsdansk ville bruge i dette udsagn om hvad der sker med kødet under tilberedningen af en madret: *det bruner sig også* (spansk se *dora*). Eller i dette udsagn om hvordan man kunne betale et månedligt beløb til oprettelsen af det danske plejehjem Hogar Danés i Buenos Aires: *man kunne også gøre*

sig medlem til at betale hver måned en lille smule. Her er det en direkte oversættelse af spansk *hacerse* med betydningen »blive«. Kombinationen af et udsagnsord og *sig* kan også erstatte en *s*-form af udsagnsordet, fx *samles*: *der er meget smukt derude, og der er store sale hvor man kan samle sig i* (spansk *reunirse*), fra en beskrivelse af stedet hvor danskargentinere holder deres årlige femdagestræf, *Cinco Días* (jf. M&M 39:1). Men omvendt kan spanske *se*-verber medføre *s*-former på argentinadansk. I følgende eksempel beskriver taleren hvordan penge kan korrumpere: *magten den er korrupt, for pengene de står først for alt, og det er en problem, for penge spises ikke*. Udtrykket *penge spises ikke* er farvet af spansk *el dinero no se come* (ordret »pengene ikke sig spiser«), og meningen er at penge

Bil med DK-mærke

ophobes hos korrupte personer, og de giver derfor ikke mad på bordet til befolkningen. Og i *han dyrkede jorden for os, og så uddeles det der kommer fra det der sås og sælges* ser vi danske *s*-passiver i stedet for som forventet *blive*-passiver (jf. spansk *se repararte, se siembra, se vende*).

Denne mangesidige påvirkning fra spansk *se* har den konsekvens at både *sig*-udsagnsord og *s*-passiver bliver mere hyppige i argentinadansk end man skulle forvente ud fra standarddansk talesprog, hvor i hvert fald *s*-passiverne er relativt sjældne.

Ikke alle er lige danske – sprogligt set

Gennemgangen her har vist at dansk kan påvirkes på flere måder, på flere steder i grammatikken. Hvad vi dog har ignoreret, er at det ikke er alle taleres sprog der er lige påvirket. Nogle talere har næsten ingen grammatiske eller leksikalske afvigelser fra rigsdansk, og det er ikke til at høre på dem at de er født og opvokset i Argentina og måske aldrig har været i Danmark. Andre igen er tydeligt påvirket af spansk i deres sprog. En sådan forskellighed er ikke usædvanlig for immigrantsprog: Vi ser den også rapporteret fra bl.a. norsk og tysk talt af efterkommere af udvandrere i USA. Det særligt interessante ved forskelligheden i argentinadansk er imidlertid at vi kan spore nogle samfundsmæssige faktorer i den. Fx bruger talerne fra den nordlige bosættelse Eldorado flere spanske låneord end talerne i Buenos Aires og

på pampaen. Ligeså har Eldorado-talerne oftere fælleskøn hvor rigsdansk ville have intetkøn, altså *den dyr* og *den gitter* fremfor *for det dyr* og *det gitter*. Dette kan – forsigtigt – ses som en sproglig understregning af at Eldorado-kolonien historisk og kulturelt skiller sig ud ved at det har været et mindre samfund sammenlignet med pampaen, og at kolonien derfor har været nødt til at være mere åben over for omgivelserne, hvorved det spanske sprog har fyldt meget i talernes hverdag.

Tildelingen af grammatisk køn, og tendenserne til at have grundled før udsagnsled i fx *derfor vi rejste*, afspejler også udviklingen i det dansk-argentinske. Det ser nemlig ud til at det særligt er yngre talere, dvs. talere under 60, der foretrækker fælleskøn for intetkøn, og som undgår inversion. Ældre talere har som oftest markering af køn og inversion efter rigsdansk mønster. Dette kan vi sammenholde med den kendte historiske udvikling i det danskargentinske samfund hvor der i 1970'erne skete et holdningsskift til det at være danskargentinere (jf. M&M 39:1). Som følge af holdningsskiftet gik dansk ud af brug som det foretrukne indbyrdes sprog. Den manglende brug, eller »træning« om man vil, som det medførte, har således bevirket en ændring i grammatikken i de yngres sprog. Den er blevet mere ensartet hvad angår markering af grammatisk køn, og mere fleksibel hvad angår rækkefølgen af grundled og udsagnsled.

Motiv fra den danske kirke i Tandil, den første danske kirke i Argentina. Foto: Anna Sofie Hartling.

Er argentinadansk en dialekt?

Med de tre *Mål og Mæle*-artikler er det passende at spørge om argentinadansk så kan betragtes som en ny(opdaget) dansk dialekt. Tja, det kan argentinadansk nok. Bag dette måske lidt vage svar ligger forskellige perspektiver. Ser man udelukkende geografisk på det, så er svaret klart nok »ja«. De træk vi har beskrevet med denne og den forrige artikel, finder vi næsten udelukkende på argentinsk grund.

Sprogligt set er svaret måske ikke lige så klart »ja«. Vi har i det forudgående fokuseret meget på hvor argentinadansk afviger fra danmarksdansk, men vi kan ikke tit nok nævne

dels at argentinadansk i mange henseender svarer til danmarksdansk, dels at de nævnte træk ikke deles af alle. Det vil sige at man ikke kan udvælge en hvilken som helst dansk-argentinere og regne med at man kan høre en ny form for dansk, endsige en gennemgribende ny form for dansk. Herved adskiller argentindansk sig måske fra den gængse opfattelse af en dansk dialektaler og i hvert fald den repræsentation der gives af dialekter i dialektordbøger og på traditionelle dialektkort, som giver indtryk af ensartede dialekter. Man skal dog tænke på at også tidligere tiders dialektsamfund har haft talere der, ligesom i Argentina, har talt mere eller mindre dialektalt og tilsvarende mere eller mindre standarddansk.

Indkørsel til Don Kristians camp på den flade pampa. Foto: Jan Heegård Petersen.

Ser man endelig på hvordan danskargentinere selv opfatter dansk, så er muligheden for at kunne tale dansk et klart identitetstræk, på lige fod med de andre danske kulturelle vaner der er videreført, såsom madretter, tradition for kortspil, højskolekultur, fejring af jul, folkedans osv. Der er ikke tvivl om at i hvert fald den ældre generation opfatter den argentinske version af dansk som noget særligt. For den yngre generation er dansk derimod ikke en selvfølge, og sproget har klart en anden – og mindre betydningsfuld – status, hvilket vil have betydning for det omfang dansk videregives til næste generation i. Og hvilken indflydelse det måtte have på sprogets ordforråd og struktur, er op til fremtidens sprogforskning at vise.

*Jan Heegård Petersen,
lektor, ph.d.*

*Karoline Kühl,
lektor, ph.d.*

*Anna Sofie Hartling,
ph.d.-studerende*

*Forskningsprojektet »Danske Stemmer
i USA og Argentina«
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab,
Københavns Universitet*

Vi ved hvor du bor...

■ *Truslen som sproghandling og genre*

Af Tanya Karoli Christensen og Marie Bojsen-Møller

Negative handlinger med sproget

Sproget giver os mulighed for at interagere med andre mennesker og udtrykke vores holdninger og følelser. Det giver os også mulighed for at påvirke hinanden på forskellig vis. En af de måder man kan påvirke andre på, er både ildeset og potentielt kriminelt: det er nemlig at true dem.

Ikke alle trusler er kriminelle. Det er ikke kriminelt at true sine børn med at der ikke er nogen dessert hvis de ikke spiser hovedretten. Eller sin chef med at man siger op hvis man ikke får en lønforhøjelse. Til gengæld kriminaliserer den danske straffelov trusler der skaber »alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd« (Straffeloven, § 266). I den danske retspraksis inkluderer det ikke trusler om simpel vold, så hvis man bliver truet med en omgang bank, er det ikke dækket af denne lovbestemmelse. I henhold til andre paragraffer kan trusler om simpel vold dog godt være strafbare, fx paragraf 119 om trusler henvendt til personer i offentlig tjeneste (se også eksempel 14 nedenfor).

I denne artikel skal vi se nærmere på nogle forskellige typer kriminelle trusler. Vi fokuserer både på hvilken slags handling trusselsbeskeder udfø-

rer, og hvilke genretræk de har. Begge dele har konsekvenser for sprogbrugen i teksterne, blandt andet i forhold til hvordan modtageren beskrives.

Alle eksempler i artiklen er autentiske og stammer enten fra offentlige kilder som avisartikler eller fra to bøger af R. Engelhardt og C. Lund, *Jeg er bevæbnet og har tømmermænd* (2008; forkortet E&L 2008) og *Jeg tager bomben med når jeg går* (2009; forkortet E&L 2009). Afvigelser fra dansk retstavning er bevaret.

Vi advarer om at nogle af de gengivne trusselsbeskeder er meget voldsomme.

Onde løfter

Trusler beskrives ofte som et presionsmiddel: Hvis ikke du gør sådan og sådan, vil der ske det og det. Denne type bliver også kaldt »betingede trusler« fordi de netop indeholder en betingelse der skal opfyldes for at undgå at truslens skadehandling (konsekvensen) bliver udført. Imidlertid viser international forskning at det kun er en mindre del af alle rapporterede trusler der er betingede. Størstedelen angiver ingen mulighed for at ofret kan undgå den skade der trues med. Det er trusler af typen gengivet i eksempel 1 og 2 herunder:

- (1) DU SKA DØ DIT SVIN (E&L 2008 – skrevet på en ratlås, se billede herover)
- (2) Godt at vi kan finde din adresse på Krak, så kommer der en masse sultne studerende og brænder dit lortevillahus ned (tv2.dk)

Det der er fælles for alle trusler, er at de beskriver eller antyder at der vil ske ofret en form for skade, og at afsenderen tager ansvar for udførelsen af den skadende handling. Normalt når en afsender forpligter sig til at gøre noget, kalder man det et løfte (inden for teorier om sproghandlinger hedder det en kommissiv sproghandling, dvs. noget man forpligter sig til). Men løfter drejer sig som regel om noget modtageren gerne vil have, og det er selvsagt det modsatte der er tilfældet ved trusler. Derfor kan man betragte dem som en slags »onde løfter«.

Virkeliggørelsen af trusler

Interessant nok viser forskning at det kun er få trusler der faktisk bliver fulgt op af yderligere handlinger eller med andre ord »virkeliggjort«. Ud fra det perspektiv kan man antage at formålet med en trussel snarere er at

skræmme modtageren end egentlig at forpligte sig til at udføre den skadelige handling. Men den potentielle psykiske reaktion hos ofret kræver heller ikke at truslen bliver virke-

liggjort. Gennem truslen placerer afsenderen sig i en relation af social dominans over sit offer, og alene det at blive truet kan virke meget skræmmende.

Skræmmeeffekten

Man kan placere trusselsbeskeder mellem to yderpoler i forhold til hvordan de opnår deres skræmmeeffekt: I den ene ende findes de meget eksplicitte, detaljerede beskrivelser af den fremtidige skade der vil ramme ofret, og i den anden ende de indirekte antydninger af at noget skadeligt vil ske. Eksempel 3 viser en direkte, eksplicit trussel og eksempel 4 en indirekte.

- (3) Jeg vil se dit røde blod flyde ud på jorden som et sonoffer for din synd.
Dine indvolde vil jeg trække ud af din mave og fodre hundene med (E&L 2008)
- (4) Han tog den forkerte men det er ikke slut
Lyt til puslen ved døre og vinduer (E&L 2008)

De to yderpoler repræsenterer to meget forskelligartede strategier til at skræmme læseren. De minder om

filmgenrerne splatterfilm (med udpenslede og kvalmende billeder af voldshandlinger) og thrillere (med stemninger anslået af musik, mørke og usikker afventen af næste uhyggelige begivenhed).

Nærliggende genrer

At skriftlige trusselsbeskeder på den måde trækker på virkemidler fra populærkulturen, er ikke tilfældigt, efter vores vurdering. Der findes ikke nogen beskrivelser af eller anvisninger for hvordan man sammensætter en effektiv trusselsbesked. Derfor finder vi ofte træk fra mere velkendte tekst- og filmgenrer i trusselsbeskederne.

En ofte tilbagevendende figur er at henvise til at man kender til ofrets bolig og bevægelsesmønster:

- (5) GLEM DET NU IKKE MICHAEL JEG VED HVOR DU BOR... (E&L 2008)
- (6) DET BLIVER IKKE SJOVT FOR DIG NÅR DU VISER DIG IGEN – ALENE NU HAR VI JO FUNDET HVOR DU BOR! (E&L 2008)
- (7) Jeg har været forbi over og set hvordan din familie bor – og kan ikke rigtig forstå, hvorfor du bor alene (Frederiksborg Amts Avis)

Selv om der slet ikke nævnes nogen skadelig handling, er vendingen »vi ved hvor du bor« så velkendt i trusselskontekster at den næsten kun kan forstås som en trussel. Den er dermed blevet en slags formelsprog inden for trusselsgenren.

Et andet træk går på tværs af direkte og indirekte trusler og drejer

sig om hvordan ofret beskrives. En del trusselsbeskeder er præget af meget hadefulde og nedgørende beskrivelser af ofret, mens andre gør brug af mere eller mindre høflige henvendelsesformer.

Hadefuld sprogbrug

En del trusselsbeskeder synes at være motiveret af en stor antipati mod ofret, hvilket giver sig udtryk i hyppige skældsord og negative adjektiver.

- (8) DiT HJERNEDØDE SVIN
OM KORT TiD ER DiT DUMME
GRIMME ÆKLE FjÆS KNUST, SÅ
DU KAN GODT KØBE DiN KISTE
DiT ÆKLE PERVERSE VOLDSDYR.
(E&L 2009)
- (9) DiN SATANS FORBANDEDE OND-
SKABS FULDE LØGNAGTIGE KÆL-
LING mED ET PERVERS SViN AF
ET MØGDYR TiL SØN (...)
DET ViL I FÅ BETALT SÅ I ALDRiG
KOMMER OVER DET. (E&L 2009)

Der er stort overlap mellem de hadefulde trusler og en anden nærliggende genre, nemlig hadebeskeder.

Hadebeskeder fremsætter nedgørende og til tider injurierende, diskriminerende eller truende udsagn om ofret. Men hadebeskeder indeholder ikke nødvendigvis trusler, ligesom trusselsbeskeder ikke altid er hadefulde.

Høflig eller venskabelig sprogbrug

Den modsatte tendens ser vi ved trusler der anvender høflige eller

venskabelige hilsner, evt. med en sarkastisk tone. En del af de papirlapper der er blevet afleveret ved kassen under et bank- eller butiksrøveri, underskriver sig med varianter af »venlig hilsen« eller andre høflige afslutninger som vi nærmere forbinder med genrer som breve eller e-mails end med trusselsgenren. I eksempel 10 er den høflige sprogbrug muligvis et udtryk for en vis beklagelse over at en tilfældig kassemedarbejder skal udsættes for den skræmmende oplevelse det er at blive truet, måske endda med et våben.

(10) God dag Lille Kasere

Jeg vil gerne hæve de 800.000. kr. der står på min Konto. Ingen panik ingen farve patroner eller elektroniske chips mellem sedlerne. Lad som ingen ting så går alting godt. Pengene er jo forsikret så slap af. Jeg true jo ikk dig men Banken. så slap helt af og du må have en god jul. Bank røver. (E&L 2008)

Sarkasmen kommer for eksempel i spil når en trusselsbesked forudsætter en venskabelig relation mellem afsender og modtager, som i eksempel 11.

(11) Hej Erik ☺

Du må hellere se og betale din gæld ellers Kan der godt blive temmelig VARMT. I din lejlighed.
Knus Kenneth. (E&L 2008)

Der er dermed afsmitning fra flere

forskellige genrer hvilket gør trusler meget varierede i deres sprogbrug.

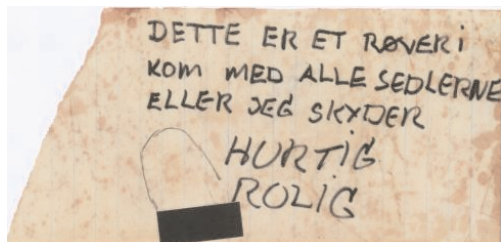
Neutral sprogbrug

Som vi allerede har set i eksempel 4-7 ovenfor, behøver trusler ikke at være præget af hverken positive eller negative beskrivelser af ofret. En del betingede trusler er meget neutrale i deres sprogbrug. Det skyldes muligvis at det primære formål her ikke er at skræmme, men at opnå en eller anden form for gevinst, se eksempel 12 og 13.

(12) DETTE ER ET RØVERI

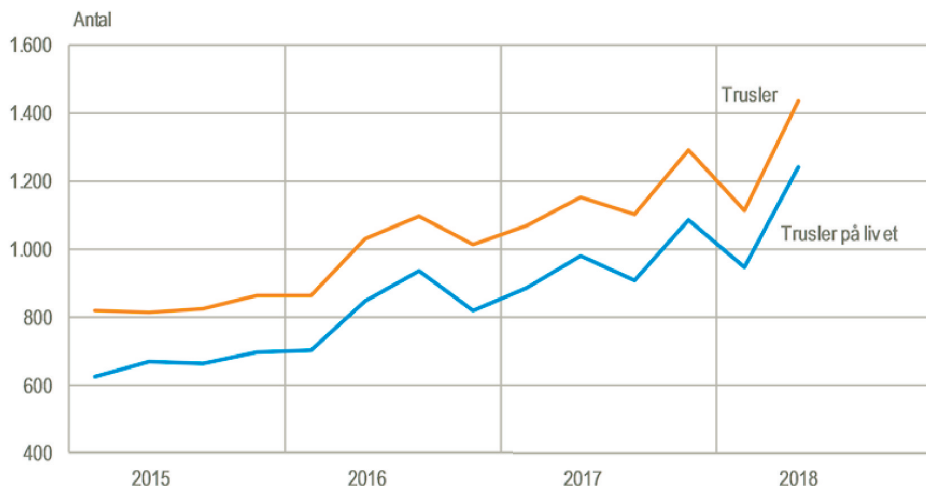
KOM MED ALLE SEDLERNE
ELLER JEG SKYDER
HURTIG ROLIG (E&L 2009)

(13) Vi er beboere på Svenskelejren som protesterer against dette larm og støj der lever Deres elever på de musikalske instrumenter i Deres skole. Vi arbejder hårdt og vi vil gerne slappe af i vores lejligheder. Vær venlig stoppe denne diskotek i skole om aftenen, ellers bliver vi nødt sætte en bombe i bygningen og slå hjel denne bande. (E&L 2009)

Bemærk at også disse trusler selvagt kan virke skræmmende. Men

Anmeldte trusler og trusler på livet

Figur 1. Fra Danmarks Statistik (<https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=26304>)

her er skræmmeeffekten snarere et middel til at opnå et andet mål (nemlig gevinsten), mens den i mange af de øvrige trusler er målet i sig selv.

Retsforfølgelse af trusler

Antallet af anmeldte trusler er steget kraftigt i de senere år. Figur 1 er udarbejdet af Danmarks Statistik og viser en samlet opgørelse af kategorierne *trussel på livet*, *bombetrusler*, *offentlig trussel om voldshandlinger* og *trusler mod vidner og deres nærmeste* i perioden 2015 til 2018.

Det skal bemærkes at statistikken her dækker over både mundtlige og skriftlige trusler. Vores foreløbige undersøgelser tyder på at mundtlige trusler oftere er direkte og utvetydigt formuleret (dvs. typen »Jeg slår dig ihjel«) end skriftlige trusler er. Her spiller det formentlig en væsentlig

rolle at mundtlige trusler kan være sagt i affekt, mens det at skrive en trussel alt andet lige tager længere tid, og måske derfor giver afsenderen lejlighed til at overveje risikoen for retsforfølgelse. Hvis afsender formulerer sig tvetydigt eller indirekte, vil han senere kunne argumentere for at beskeden ikke var ment som en trussel. (Vi tillader os at skrive »han« da kvinder kun står bag en tiendedel af de trusler der anmeldes til politiet i Danmark, ifølge opgørelser fra Danmarks Statistik, indsamlet af Politimuseet).

I den sammenhæng er det vigtigt at understrege at retten lægger stor vægt på konteksten. Det drejer sig både om hvem forurettede er (personer i offentligt embede er fx bedre beskyttet end andre), hvem tiltalte er (tidligere straffede for samme type

kriminalitet straffes hårdere), og hvad deres indbyrdes relation er (fx om tiltalte tidligere har forfulgt forurettede). Hvis der i sagen indgår sådanne forværende omstændigheder, kan også indirekte formulerede beskeder blive retsforfulgt og dømt som trusler. For eksempel argumenterede en 29-årig mand for at den besked han sendte DF-ordfører Kenneth Kristensen Berth over Messenger, ikke var en trussel men en advarsel (se 14):

(14) TROR DU IKKE, DU SKAL TAGE
OG HOLDE DIN KÆFT, INDEN DU
FÅR KUGLEN SOM DEN LANDS-
FORRÆDER DU ER? (tv2lorry.dk).

Ikke desto mindre dømte Retten i Sønderborg ham til 60 dages fængsel

for trusler om vold mod en person i offentligt embede (§ 119).

Det er på den måde ikke den påståede hensigt der afgør om noget tæller som en trussel eller ej, men snarere effekten af ordene: om de kan skabe frygt hos den de er rettet imod.

*Tanya Karoli Christensen,
lektor, ph.d.*

*Marie Bojsen-Møller,
ph.d.-stipendiat*

*Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab,
Københavns Universitet*

mål+mæle

GRUNDLÆGGERE: †Erik Hansen og Ole Togeby.

ISSN 0106-567XP.

Hjemmeside: www.malogmæle.dk

Mål og Mæle udgives i samarbejde med Institut for Engelsk, Germansk og Romansk samt Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet.

REDAKTION: Ken Farø og Thomas Olander.

VIDENSKABELIGT PANEL: Kasper Boye, Carsten Elbro, Holger Juul, Jørn Lund og Eva Theilgaard Brink.

LÆSERPANEL: Anders Bay, Jørgen Buur Jakobsen og Karsten Matzen.

REDAKTIONSSSEKRETÆR: Lene Vinther Jensen.

ILLUSTRATOR: Hartmut Stockter.

TYPOGRAFISK DESIGN: Henrik Birkvig.

SKRIFT: FF Olsen. SATS: Sven Elbro.

TRYK: Publikom – Københavns Universitet.

EKSPEDITION OG ABONNEMENT: Blad og plakat kan fås i Netbutikken via www.malogmæle.dk eller hos Publikom, Københavns Universitet, Karen Blixens Vej 4, 2300 København S. Tlf. 35 32 91 61.

Opsigelse af abonnement sendes til maalogmæle@hum.ku.dk.

Mål og Mæle udkommer 3 gange pr. årgang, og abonnementsprisen er 170,00 kr. i Danmark.

Eftertryk af tekst og illustrationer er tilladt når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt manuskripter til Mål og Mæle sendes til: redaktion@maalogmæle.dk

Svar på Sprogviden på bagsiden

1. *kørende* er præsens participium (lang tillægsform).
2. Der tales omkring 2000 forskellige sprog i Afrika, og flersprogethed er udbredt. Alene i Nigeria tales adskillige hundrede. Tallet er dog omgæret det med nogen usikkerhed.
3. Hilsenen *moin* (tysk *moin*) bruges på begge sider af grænsen – men er også populært i andre dele af det tysktalende område. Betydningen synes at have noget med »god« at gøre.
4. Argent, fransk for »penge« er opkaldt efter metallet sølv, som på latin hedder *argentum*. Jf. også landnavnet *Argentina*, som skyldes udbredte sølvforekomster.
5. Hører man hilsenen eller signalordet *Pronto!*, har man ringet til en italienskstalende person.
6. *Domine* »Herre« står i vokativ. *Quo vadis* betyder »Hvor skal/går du hen?».
7. Indiens navn på sanskrit er *Bhārat*.
8. Det mest udbredte engelske efternavn er *Smith*.
9. Tyrefægtershæjperne, der stikker sværd i tyrens nakke, kaldes *bandedillos/banderilleros*.
10. Det svenske ord *ni* svarer til *I* og *De* på dansk.
11. ANC er en forkortelse for *African National Congress*.
12. Odense-bryggeriet *Albanis giraføl* lokker med »lindring til de tørre pletter«. I længden bliver de dog nok endnu mere tørre.
13. De fleste litauiske dregenavne ender på -as (i nominativ singularis). Desuden litauiseres ikke-litauiske navne, så man i de litauiske aviser fx kunne læse om en afdød amerikansk musiker ved navn *Maitklas Džeksomas*. Gæt, hvad *Donald Trump* hedder i Litauen!
14. Der fandtes et baltisk sprog *oldprøjsisk*, som uddøde omkring år 1700. Dets nærmeste slægtning er de to andre baltiske sprog, litauisk og let-tisk.
15. Om der fandtes ruiner før vores tidsregning, kan vi ikke vide med sikkerhed. Men de hidtil tidligst fundne indskrifter stammer fra det 2. århundrede, altså 100-tallet. Et eksempel er *Vimose-kammen* fra Danmark med indskriften *harja*.
16. Polsk, spansk, græsk, portugisisk, italiensk.
17. Efternavnene *Marx* og *Merxx* er sproghistoriske og dialektale udviklinger af evangelistnavnet *Marcus*.

Sprogviden

1. Er *kørende* præsens participium (lang tillægsform), pluralis (flertal) eller perfektum participium (kort tillægsform)?
2. Hvor mange sprog tales der ca. i Afrika? 20, 200 eller 2000?
3. På hvilken side af den dansk-tyske grænse siger man *mojn/moin*?
4. Hvilket metal er det franske ord for penge opkaldt efter? Og det er ikke *monnaie*, vi er ude efter.
5. På hvilket sprog siger man *Pronto!*, når man tager telefonen?
6. Hvilken kasus står det sidste ord i denne sætning i: *Quo vadis, Domine*?
7. Hvilket land kendes på et af dets egne sprog som *Bhārat*?
8. Hvad er det mest udbredte engelske efternavn?
9. Hvad er det spanske ord for den rytter, der stikker et sværd i tyrens nakke efter tyrefægtningen?
10. Hvad betyder det svenske ord *ni*?
11. Hvad står det sydafrikanske partinavns forkortelse *ANC* for?
12. Hvilken øl bærer sloganet »Til de tørre pletter«?
13. I hvilket europæisk sprog ender drengenavne typisk på *-as*?
14. Findes der eller har der fandtes et sprog *oldprøjsisk*? (a) Det findes; (b) det fandtes; (c) det har aldrig fandtes.
15. Fandtes der runer før Jesu fødsel?
16. Hvilke sprog er følgende ord, der alle betyder »ny«, på? *Nowy*, *nuevo*, *néos*, *novο*, *nuovo*?
17. Hvilket bibelsk navn ligger til grund for efternavnene *Marx* og *Merxx*?